سبحانی؛

خدمتگزار صندوقهای قرض‌الحسنه سوسنگرد:

اعتقاد ما این است که گرفتن کارمزد با روح واقعی قرض‌الحسنه سازگار نیست

اشاره: قرار شد با حاج یوسف سبحانی از فعالان صندوقهای قرض‌الحسنه سوسنگرد مصاحبه‌ای داشته باشیم، متأسفانه به دلیل بعد مسافت امکان ملاقات حضوری فراهم نبود، تصمیم گرفتیم که این مصاحبه را تلفنی انجام دهیم. پس از قول و قرارهایی، مصاحبه انجام شد. شاید به اندازه یک ساعت و خرده‌ای! از ایشان خواستیم که سمت خود را در صندوقهای قرض‌الحسنه‌ای که در آنها مشغول همکاری است، بگوید. گفت: خدمتگزار صندوقهای قرض‌الحسنه سوسنگرد. گفتیم: این عنوان عام است. عنوان خاص؟ گفت: همین را بنویسید. ما هم به همین بسنده می‌کنیم.

▣ لطفا برای آشنایی خوانندگان محترم نشریه، ابتدا خودتان را معرفی کنید.

بسم‌الله الرحمن الرحیم. اینجانب یوسف سبحانی، از سال ۱۳۶۲ تا کنون به عنوان یک عضو خدمتگزار در صندوقهای قرض‌الحسنه سوسنگرد از جمله صندوق قرض‌الحسنه قدس، امام حسین(ع)، امام حسن(ع)، خودیاری فرهنگیان و هماهنگ‌کننده ۴۵ صندوق خصوصی و خانوادگی که در سوسنگرد فعال هستند، مشغول فعالیت هستم.

▣ چه انگیزه‌ای باعث شد که از بین کارهای خیر، فعالیت در صندوقهای قرض‌الحسنه را انتخاب کردید؟

مهم‌ترین عامل در گرایش ما به خدمت در صندوقهای قرض‌الحسنه، رهنمودهای ائمه معصومین(ع) است که ما را به انجام امور خیر و احسان به مردم تشویق کرده‌اند. امیر مؤمنان(ع) می‌فرمایند: «نحن دعاة الحق و ائمة الخلق و السنة الصدق من اطاعنا ملک و من عصانا هلک،[1] ان الله تعالی جعل الدنیا لما بعدها وابتلی فیها اهلها لیعلم ایهم احسن عملا و لسنا للدنیا خلقنا.[2] بالشکر تدوم النعم.[3] رأس الایمان الاحسان الی الناس[4]» ما دعوت‌کننده به حق و پیشوای مردم و زبان صدق و راستی هستیم، کسی که ما را اطاعت کند، به سروری می‌رسد و آن که به مخالفت با ما برخیزد، نابود شود. به راستی که خداوند متعال دنیا را برای بعد از آن ایجاد کرده است و آن را مایه امتحان و آزمایش بندگان قرار داده است تا دانسته شود که چه کسی در عمل نیکوتر است. ما برای دنیا آفریده نشده‌ایم، با شکر، نعمت‌ها استمرار می‌یابد. اوج و قله ایمان عبارتست از نیکی و احسان به مردم.

مفسران در تفسیر آیات مربوط به انسان معتقدند که انسان از دیدگاه قرآن، موجودی است دو بعدی؛ موجودی که دارای جسم (بعد مادی) و روح (بعد معنوی و الهی) است. برای تکامل و تعالی روح، باید نیازهای معقول و مشروع مادی را تأمین کرد. اگر این نیازها تأمین نشود، انسان دچار فقر می‌شود، فقر و محرومیت یکی از بزرگ‌ترین دردها و محرومیت‌هاست که ممکن است مانع رسیدن انسان به ایمان کامل شود، از این‌رو وظیفه داریم که در قبال دردهای انسانها بی‌تفاوت نباشیم و نسبت به رفع آنها اقدام کنیم. صندوق قرض‌الحسنه، محلی است برای رفع این نیازها.

قرض‌الحسنه علاوه بر رفع نیاز، ایجاد حرکت و پویایی نیز می‌کند، از این‌روست که در روایات آمده است که بر در بهشت نوشته شده است که صدقه؛ ده پاداش و قرض حسن؛ هیجده پاداش دارد.

بر اساس مطالعات انجام شده، بسیاری از امراض جامعه در اثر فقر و تنگدستی است، اگر بتوان این مانع را بر طرف کرد، بسیاری از زشتیها و ناپاکی‌ها از چهره جامعه زدوده خواهد شد و جامعه‌ای که از امراض جسمی و مادی به دور باشد، زمینه‌های حرکت به سوی معنویت برای او فراهم خواهد شد. شاید علت آنکه فرموده‌اند: «رأس الایمان الاحسان الی الناس» نیز همین است که احسان به مردم، زمینه‌سازی برای اصلاح بشر است.

▣ در صندوقهای قرض‌الحسنه‌ای که جناب عالی به فعالیت در آن مشغول هستید، چه خدماتی ارائه می‌شود؟

در این صندوقها علاوه بر پرداخت وام که وظیفه اصلی صندوق قرض‌الحسنه است، ما اقدامات دیگری نیز انجام می‌دهیم از جمله: فعالیت‌های فرهنگی، رفع اختلافات خانوادگی، توزیع کمکهای بلاعوض به اقشار محروم جامعه مانند ایتام و بی‌سرپرستان، آماده‌سازی نسل آینده برای استمرار خدمات‌دهی، فرهنگ‌سازی برای انجام احسان و نیکی در جامعه، توزیع امکانات فرهنگی.

هیأت مدیره و امنا باید بخشی از برنامه خود را به فراگیری اخلاق اسلامی و تزکیه و تهذیب اختصاص دهند. همان‌طور که جسم‌ها آلوده می‌شوند، روح نیز در معرض آلودگی قرار دارد. برای پرهیز از زنگارها باید پیوسته متذکر شد، مبادا شدت و کثرت کار، ما را از اصول باز دارد که در این صورت به بیراهه خواهیم رفت

یکی از اقدامات مهمی که در زمینه ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه انجام شد، تشویق مردم به تأسیس صندوقهای قرض‌الحسنه خانوادگی و خصوصی بود. این اقدام، چندین فایده داشت؛ اول آنکه مردم به جای آنکه پول‌های اندک خود را در خانه نگه‌داری کنند، آنها را در صندوق می‌گذارند تا اگر کسی بدان نیاز داشت، از آن استفاده شود. دوم آنکه خود همین صندوقها باعث ایجاد محبت و اخوت شده و به واسطه دور هم جمع شدن افراد، بسیاری از کدورتها و ناراحتی‌های خانوادگی حل شده است. با این اقدام، توانسته‌ایم تمامی منطقه را تحت پوشش قرار دهیم و الان منطقه‌ای در سوسنگرد وجود ندارد که از پوشش صندوقهای قرض‌الحسنه خارج باشد.

یکی از خدمات مهمی که صندوق قرض‌الحسنه امام حسین(ع) انجام داد، این بود که به فرهنگیانی که برای تکمیل مجتمع مسکونی خود (کوی فرهنگیان) با مشکل مالی مواجه بودند، در حد توان خود، وام پرداخت نمود. همین وام باعث شد که این عزیزان بتوانند خانه‌های خود را زودتر آماده کنند و الان الحمدلله تمامی اعضای شهرک توانسته‌اند در خانه‌های خود ساکن شوند. اعتقاد داریم که اقشار تأثیرگذار همچون معلمان عزیز اگر از نظر مالی در مضیقه و مشکل نباشند، می‌توانند خدمات بهتری را ارائه دهند و در تربیت نسل آینده با دلگرمی بیشتری کوشش کنند، بنابراین تلاش می‌کنیم تا حد امکان، مشکلات این عزیزان را رفع کنیم.

▣ هزینه‌های خود را چگونه تأمین می‌کنید؟

خوشبختانه ما در هیچ یک از این صندوقها، از کارمزد برای تأمین هزینه‌های خود استفاده نمی‌کنیم. بخشی از این هزینه‌ها توسط سازمان اقتصاد اسلامی تأمین می‌شود. بخش عمده‌ای از آن توسط خیّران تأمین می‌شود. وام‌گیرندگان نیز در صورت تمایل می‌توانند کمک کنند.

البته صندوقهای خانوادگی و خصوصی چون خودجوش و فامیلی هستند و برای صندوق، مکان و امکانات خاصی ندارند، بنابراین هزینه چندانی هم ندارند و اگر هزینه‌هایی هم وجود داشته باشد، توسط خود افراد تأمین می شود و از این نظر با مشکلی مواجه نیستیم.

در صندوق خودیاری فرهنگیان، با آموزش و پرورش همکاری بسیار خوبی داریم. تمامی کارکنان این صندوق از آموزش و پرورش هستند و همین کمک بزرگی است که ما برای حقوق و مزایای این افراد، مجبور به پرداخت هزینه نیستیم.

در مجموع معتقدیم که اگر کار خودمان را خوب انجام دهیم، این کار اثرات خود را بر جای خواهد گذاشت و فرهنگ انفاق و کمک را در جامعه خواهد گسترانند. به عنوان مثال وقتی که ما در حداقل مدت و بدون هیچ‌گونه چشمداشتی مشکل فرد نیازمندی را حل می‌کنیم و او از این کار خوشحال می‌شود، بعد از رفع نیازش، او نیز تشویق می‌شود که خود در این کار سهیم باشد و کمکی بکند، به همین دلیل ما موارد زیادی داریم که خود قرض‌گیرندگان، هدایایی را به صندوقهای ما اهدا کرده‌اند که به واسطه همین هدایا، بخشی از هزینه‌های جاری ما تأمین شده است.

همان‌طور که عرض کردم، ما در هیچ یک از این صندوقها کارمزد نمی‌گیریم و اصولاً اعتقاد ما این است که گرفتن کارمزد با روح واقعی قرض‌الحسنه سازگار نیست.

▣ آیا برای دادن قرض‌الحسنه شرایط خاصی قائل هستید؟

خیر. معتقدیم که در قرض‌الحسنه نباید پیش شرطی وجود داشته باشد، هرگونه پیش‌شرط می‌تواند اصل قرض‌الحسنه را زیر سؤال ببرد. معیار ما در دادن قرض‌الحسنه؛ نیاز است. اگر به این نتیجه برسیم که فردی نیازمند است حتی اگر حسابی نیز در صندوق نداشته باشد، به او قرض‌الحسنه می‌دهیم. اصولاً نیازهای مصرفی، غیر قابل پیش‌بینی هستند، لذا فرد نمی‌تواند حدس بزند که چه موقع نیازمند خواهد شد تا از قبل به پیش‌شرطهای ما عمل کرده باشد.

همان‌طور که پیش‌شرط را قبول نداریم، معتقدیم که قرض‌الحسنه نباید با منت گذاشتن و اذیت همراه باشد، خداوند متعال می‌فرماید: «لاتبطلوا صدقاتکم بالمن و الاذی»[5]

▣ برای نهادینه شدن صندوقهای قرض‌الحسنه و ترویج آن در جامعه چه تدبیری اندیشیده‌اید؟

برای تحقق این هدف، اولین تکلیف متوجه مسئولان و متولیان کشور است. با توجه به اینکه امور کلان و سیاستگذاریهای کشور در دست این عزیزان است، می‌توانند با برنامه‌ریزی و سیاستگذاری، این نهاد مقدس را نهادینه کنند.

امیدواریم با قصد تقرب الی الله در این راه سرمایه‌گذاری کنند و مطمئن باشند که این نهاد مقدس، ثمرات و برکات خوبی برای اسلام و کشور عزیزمان خواهد داشت.

دوم آنکه، ترویج فرهنگ قرض‌الحسنه باید از مدارس شروع شود، الان اگر به کتابهای درسی مقاطع مختلف تحصیلی توجه شود، کمتر اثری از آموزش این سنت حسنه را در این کتابها خواهیم یافت و حال آنکه باید به عنوان بخشی از آموزش‌های لازم، در کتابهای درسی گنجانده شود.

سوم آنکه: روحانیون و اهل منبر باید ارزش و اهمیت این سنت را برای مردم تشریح کنند و هر از چند گاهی، بخشی از صحبتهای خود را به این موضوع اختصاص دهند و به یک بار گفتن اکتفا نکنند، چرا که انسان ممکن است در اثر کثرت کار و بی‌توجهی، دچار غفلت شود. متأسفانه در حال حاضر بسیاری از روحانیون ما راجع به ترویج قرض‌الحسنه کوتاهی می‌کنند.

البته ما به سهم خود. اقداماتی کرده‌ایم از جمله آنکه:

- با حوزه‌های علمیه منطقه و روحانیون محترم، جلساتی را داشته‌ایم و از آنها خواسته‌ایم که هم خود در این کار پیشقدم شوند و هم مردم را تشویق کنند. در نتیجه این تلاشها، صندوق قرض‌الحسنه امام صادق(ع) مربوط به حوزه علمیه تأسیس شده و در منابر هم بدین موضوع پرداخته می‌شود.

- با نهادهای دولتی جلسات فراوانی داشته‌ایم که آنها را به پشتیبانی از صندوق‌های قرض‌الحسنه تشویق کرده‌ایم. در نتیجه این مذاکرات و جلسات، با همکاری آموزش و پرورش صندوق قرض‌الحسنه فرهنگیان تأسیس شده است.

- با مساجد و حسینیه‌ها صحبت کرده‌ایم و در هر کجا که لازم بوده، صندوق قرض‌الحسنه توسط مساجد و حسینیه‌ها راه‌اندازی شده است، به گونه‌ای که هیچ بخشی از منطقه ما فاقد صندوق قرض‌الحسنه نیست.

- با خیران و نیکوکاران منطقه دائم در حال تماس هستیم، هم جلسات فردی با آنها داریم و هم جلسات گروهی و آنها را تشویق به خدمت‌رسانی در این صندوقها کرده‌ایم.

▣ با چه مشکلات و موانعی روبه‌رو بوده و یا هستید؟

الحمدلله با مشکل خاصی در منطقه مواجه نیستیم. مسئولان از افراد ارزشی و خوب هستند و به ضرورت قرض‌الحسنه اعتقاد دارند، برخی از مسئولان محترم حتی کمک هم کرده‌اند از جمله مسئول بهزیستی که جا دارد از ایشان تشکر کنیم.

فقط در یک مورد مشکلی از سوی یکی از مسئولان پیش آمد که آن هم راجع به موضوع اساسنامه بود که با مذاکره حل شد.

بر اساس مطالعات انجام شده، بسیاری از امراض جامعه در اثر فقر و تنگدستی است، اگر بتوان این مانع را بر طرف کرد، بسیاری از زشتیها و ناپاکی‌ها از چهره جامعه زدوده خواهد شد و جامعه‌ای که از امراض جسمی و مادی به دور باشد، زمینه‌های حرکت به سوی معنویت برای او فراهم خواهد شد. شاید علت آنکه فرموده‌اند: «رأس الایمان الاحسان الی الناس» نیز همین است که احسان به مردم، زمینه‌سازی برای اصلاح بشر است

البته انتظار ما این است که نه تنها نباید مشکلی از سوی مسئولان پیش آید، بلکه برای تقویت صندوق‌های قرض‌الحسنه از هرگونه مساعدت و کمکی نیز نباید دریغ شود، چرا که اساس و روح کلی قانون اساسی ما بر احسان است و اگر مسئولان محترم نسبت به این امر توجه داشته باشند باید تمام تلاش خود را بکار بندند تا روح قانون اساسی حاکمیت یابد، شما اگر به یک‌یک مواد قانون اساسی توجه نمایید، مصادیق احسان را خواهید یافت.

شاید در برخی موارد که موانعی از سوی مسئولان پیش می‌آید به خاطر تفسیرهای غلطی است که از قوانین صورت می‌گیرد. اگر کسی به روح قوانین نظام ما توجه داشته باشد، آنگاه بسیاری از تفسیر به رأی‌ها و مشکلات ناشی از آن، پیش نخواهد آمد.

▣ در برخی از موارد، مشاهده می‌شود که تبلیغات سوئی علیه صندوقهای قرض‌الحسنه انجام می‌شود، به نظر جناب عالی منشأ این تبلیغات منفی چیست؟

تبلیغاتی که علیه صندوقها به راه انداخته می‌شود، ناشی از دو چیز است:

۱) بی‌اطلاعی از روح قرض‌الحسنه؛ متأسفانه کم نیستند کسانی که از قرض‌الحسنه آگاهی ندارند. این دسته از افراد ممکن است از سر ناآگاهی و جهل به موضوع، مطالبی را در بین مردم، روزنامه‌ها و یا رسانه‌های عمومی بیان کنند و یا اگر مسئولیتی داشته باشند، با این دید و تفکر به موضع‌گیری بپردازند.

۲) ناسازگاری با قرض‌الحسنه؛ دسته‌ای دیگر نیز با قرض‌الحسنه ناسازگار هستند و وجود صندوقهای قرض‌الحسنه را شکست خود می‌پندارند، بدیهی است رباخواران زالوصفت که با سوءاستفاده از نیازهای مردم، آنها را استثمار می‌کنند، از

صندوقهای قرض‌الحسنه ناراضی هستند. ما در مواردی از سوی این افراد حتی تهدید جانی هم شده‌ایم.

کسانی هم که از حاکمیت ارزشها ناخشنودند، طبعاً نمی‌توانند وجود صندوقهای قرض‌الحسنه را تحمل کنند.

به هر حال وظیفه ما این است که با اعمال صادقانه و خالصانه خود، این تبلیغات را خنثی کنیم.

▣ آیا در منطقه شما، صندوقهایی که از نام قرض‌الحسنه، سوء استفاده کرده و به فعالیت بپردازند، وجود دارد؟

با توجه به اینکه ما تمام منطقه را از نظر نیاز به صندوق قرض‌الحسنه واقعی تأمین کرده‌ایم، فرصت و مجالی برای ظهور و بروز آن‌گونه صندوقها فراهم نشده است. در یک مورد چنین اتفاقی افتاد، با دخالت و پیشگیری خود ما که در این موضوع حساس هستیم و اشراف کامل داریم، موضوع حل شد و آن صندوق برچیده شد البته نقش مردم در این‌گونه موارد بسیار مهم و تعیین‌کننده است، اگر مردم آگاه باشند و بتوانند صحیح و غیر صحیح را از هم تشخیص دهند، قطعاً سراغ متخلفان که با تبلیغات رنگارنگ قصد جذب مردم را دارند، نخواهند رفت و این خود، بهترین سد و مانع در برابر آنهاست.

▣ به نظر شما برای مقابله با این معضل که متأسفانه هر از چندگاهی، اخبار ناخوشایندی از آن به گوش می‌رسد و بهانه به دست دشمنان صندوقهای قرض‌الحسنه می‌دهد و مردم را دچار ضرر و زیان می‌کند، چه باید کرد؟

همان‌طور که دلسوزان و پیشکسوتان و معتمدان صندوقهای قرض‌الحسنه نیز تاکنون به دفعات گفته‌اند، مقابله با این پدیده شوم، باید توسط صندوقهای قرض‌الحسنه واقعی که در مدت قریب به ۴ دهه امتحان خود را پس داده‌اند، انجام شود. پیشنهاد ما این است که شورایی تحت عنوان «شورای هدایت و نظارت» متشکل از مسئولان صندوقها تشکیل شود تا ضمن بررسی صلاحیت متقاضیان تأسیس صندوقها، از ابتدا بر کار تأسیس و فعالیت صندوقها نظارت داشته باشند و در کنار هدایت‌بخشی، جلوی متخلفان را نیز بگیرد.

▣ آیا با وجود بانکهای معتبر در نظام جمهوری اسلامی، نیازی به صندوقهای قرض‌الحسنه هست؟

فرصت خدمت در صندوقهای قرض‌الحسنه را مغتنم و آن را نعمت بدانیم. این دنیا محل عمل است، و دیر یا زود تمام می‌شود. سعی کنیم توشه‌ای برای آخرت خود برگیریم، صندوق قرض‌الحسنه یکی از مناسب‌ترین مکانها برای بهره‌گیری است چرا که عالم برزخ؛ عالمی است که پرونده انسان در آن مفتوح است و در آن نشئه آدمی می‌تواند از پاداش کارهای نیک که در دنیا بر جای گذاشته است، بهره گیرد

ان شاء الله روزی فرا رسد که بانکهای جمهوری اسلامی به مرحله‌ای برسند که بتوانند نیازهای نیازمندان را رفع کنند و بر اساس آنچه که خدا و پیامبر فرموده است، قرض حسن بدهند تا این مسئولیت و تکلیف از دوش ما برداشته شود، اما واقعیت آن است که در حال حاضر چنین امکانی از سوی بانکها وجود ندارد.

یکی از تفاوت‌های ما با بانکها این است که با توجه به احساس تکلیف شرعی، وام را به کسی می‌دهیم که واقعاً نیازمند باشد، برای این کار، گروه تحقیق داریم و وظیفه این گروه، تشخیص نیازمندان واقعی است. اما در نظام بانکی شاهد هستیم که در پرداخت وامها، دقت کافی نمی‌شود، عوامل متعددی در پرداخت وامها دخالت می‌کنند که باعث می‌شود، نیازمندان حقیقی کمتر به آن دست یابند.

دوم آنکه، هدف و فلسفه وجودی ما این است که در موقع نیاز، بدون فوت وقت دستگیر نیازمند باشیم، همین باعث شده است که سرعت پرداخت وام در صندوقهای قرض‌الحسنه در حداقل زمان باشد و اصولاً اگر در زمان نیاز پرداخت نشود، شاید پس از آن نوش‌دارو پس از مرگ سهراب باشد. در بانکها این اصل رعایت نمی‌شود و آنچه که مورد نظر است، رعایت نوبت و به صف ایستادن است که ممکن است موجب منتفی شدن اصل موضوع شود.

به عنوان مثال در اوج گرمای تابستان، شخصی به ما مراجعه کرد و گفت کولر ما خراب شده است. من لحظه‌ای خودم را به جای او گذاشتم و اینکه او و خانواده‌اش در این گرمای طاقت‌فرسای منطقه ما چه خواهند کرد. قرض‌الحسنه دادیم و او همان روز کولر خرید. البته قبل از مراجعه به ما به بانکی نیز مراجعه کرده و درخواست وام داده بود، بعد از یک ماه بانک به او وام داد! حال تفاوت را می‌توان دریافت.

اصلاً شاید علت تأکید بر قرض‌الحسنه از سوی خداوند نیز رعایت همین ظرافتها باشد. هر قانونی که از سوی بشر وضع می‌شود بعد از گذشت مدتی مثلاً ۵۰ یا ۱۰۰ سال دچار تغییر و دگرگونی می‌شود، اما آنچه که خداوند وضع کرده است، علی‌رغم گذشت ۱۵ قرن و با هر دیدگاه و علمی که بدان بنگریم، همچنان کارآمد، ثابت و پایدار و قابل اجراست.

▣ با توجه به سوابق جناب‌عالی در این امر، چه توصیه‌هایی را به مسئولان صندوقها دارید؟

البته با شناختی که از مسئولان و پیشکسوتان صندوقهای قرض‌الحسنه دارم، مطمئن هستم که آنها خود، واقف و آگاه به وظایف و مسئولیت خود هستند، اما از باب تذکر که مؤمن مستغنی و بی‌نیاز از آن نیست، به نکاتی اشاره می‌کنم:

۱) رعایت تقوای الهی؛ اولین شرط خدمت در صندوقهای قرض‌الحسنه، رعایت تقوای الهی است. اگر تقوا نباشد، ورود به این عرصه اگر خطرناک نباشد، بی‌فایده است.

۲) رعایت نظم؛ صندوقها باید الگوی رعایت نظم و انضباط باشند. البته اگر نظم باشد ولی تقوا نباشد، فایده‌ای نخواهد داشت، به همین دلیل مولای متقیان فرمودند: «اوصیکم بتقوی الله و نظم امرکم». الان در کشورهای غربی، شاید نظم بسیار دقیقی نیز حاکم باشد ولی چون بدون تقواست لذا جنایات و مفاسدی را به دنبال دارد که حیرت‌آور است.

۳) هیأت مدیره و امنا باید بخشی از برنامه خود را به فراگیری اخلاق اسلامی و تزکیه و تهذیب اختصاص دهند. همان‌طور که جسمها آلوده می‌شوند، روح نیز در معرض آلودگی قرار دارد. برای پرهیز از زنگارها باید پیوسته متذکر شد، مبادا شدت و کثرت کار، ما را از اصول باز دارد که در این صورت به بیراهه خواهیم رفت.

۴) پیش از آنکه نیازمندان به سراغ ما بیایند، سعی کنیم که ما آنها را بشناسیم و به کمک آنها بشتابیم.

۵) فرصت خدمت در صندوقهای قرض‌الحسنه را مغتنم و آن را نعمت بدانیم. این دنیا محل عمل است، و دیر یا زود تمام می‌شود. سعی کنیم توشه‌ای برای آخرت خود برگیریم، صندوق قرض‌الحسنه یکی از مناسب‌ترین مکانها برای بهره‌گیری است چرا که عالم برزخ؛ عالمی است که پرونده انسان در آن مفتوح است و در آن نشئه آدمی می‌تواند از پاداش کارهای نیک که در دنیا بر جای گذاشته است، بهره گیرد.

۶) از اعمال خیر، نورانیتی رحمانی ساطع می‌شود که هم خود فرد را در بر می‌گیرد و هم به اطرافیان آنها منتقل می‌شود. اگر ما در صندوقهای قرض‌الحسنه از این نورانیت برخوردار شویم، قطعاً این نور به مراجعان نیز منتقل و آنها را نیز به سمت کارهای نیک هدایت خواهد کرد. ما موارد زیادی داشته‌ایم که به نیازمندان کمک کرده‌ایم، آنها نیز پس از رفع نیاز، شیفته این عمل خیر شده و به جمع خیّران و عاملان صندوقهای قرض‌الحسنه پیوسته‌اند.

۷) استدعای من از دست‌اندرکاران صندوقهای قرض‌الحسنه این است که در تمام سطوح، از آموزش‌های لازم برخوردار شوند تا بتوانند ضمن تسریع در امور و کاهش هزینه‌ها، همگام با علوم و ابزار روز پیش روند.

مقابله با پدیده شوم صندوقهای قرض‌الحسنه متخلف، باید توسط صندوقهای قرض‌الحسنه واقعی که در مدت قریب به ۴ دهه امتحان خود را پس داده‌اند، انجام شود. پیشنهاد ما این است که شورایی تحت عنوان «شورای هدایت و نظارت» متشکل از مسئولان صندوقها تشکیل شود تا ضمن بررسی صلاحیت متقاضیان تأسیس صندوقها، از ابتدا بر کار تأسیس و فعالیت صندوقها نظارت داشته باشند و در کنار هدایت‌بخشی، جلوی متخلفان را نیز بگیرد

در خاتمه بد نیست برای روشن شدن میزان اهمیت احسان و نیکی از دیدگاه اسلام، به ذکر واقعه‌ای بپردازم. مرحوم علامه حلی با مرحوم سید جزایری رفیق بودند، این دو با هم عهد بستند که در صورت فوت هر یک، به خواب دیگری آمده و از عالم پس از مرگ، یکدیگر را مطلع سازند. یک ماه پس از فوت یکی از آنها، دیگری او را در خواب می‌بیند که می‌گفت، به همه اعمال من پاداش‌های مضاعف داده شد و علت آن این بود که من در یک روز برفی در حال رفتن به مسجد بودم که دیدم، گربه‌ای از شدت سرما به خود می‌لرزد، او را به زیر عبا گرفتم و با حرارت خودم، گرم کردم. همین عمل در روز پس از مرگ به دادم رسید. اگر احسان به یک گربه، این چنین دارای اوزش است، پس حساب احسان به انسانها جای خود دارد!

▣ در پایان از جناب‌عالی برای شرکت در این گفت و گو متشکریم.

من هم از شما تشکر می‌کنم و از راهنماییها و مساعدتهای صندوق قرض‌الحسنه الزهرا(س) که پیوسته ما را مورد مرحمت قرار داده‌اند قدردانی می‌کنم. ما با استفاده از راهنماییها و جزوات ارسالی صندوق قرض‌الحسنه الزهرا(س)، فعالیتهای فرهنگی خوبی را آغاز کرده‌ایم که امیدواریم همچنان ادامه داشته باشد.

منابع:

۱. غررالحکم، ص ۱۱۶.
۲. همان، ص ۱۲۸.
۳. همان، ص ۲۷۸.
٤. همان، ص ۳۸۳.
۵. سوره بقره، آیه ۲٦٤.

اصول ارتباط کارآمد در صندوقهای قرض‌الحسنه

(قسمت آخر)

مسعود نیکخواه دلشاد

اشاره: ایجاد ارتباط با مراجعان به صندوقهای قرض‌الحسنه نیازمند معرفت و آگاهی و آشنایی با اصول و آداب خاصی است.

در شماره پیشین، نگارنده «نصح و خیرخواهی» را یکی از اصول اساسی ایجاد ارتباط برشمرد و از آن به عنوان رمز ارتباط موفق که موجب رضای خدا و خالق می‌شود، یاد کرد. در این قسمت از مقاله، نویسنده به عوامل دیگری اشاره می‌کند.

شناخت فرهنگ مراجعان

الفاظ و کلماتی که ما با آنها سخن می‌گوییم فاقد معنا هستند. آنچه موجب می‌شود این الفاظ معنادار شوند، فرهنگ و افکار و ذهنیات سخنگویان است. به بیان دیگر معانی الفاظ به تبع ارزشها، باورها و عقاید سخنگویان تغییر می‌کند و لغات هر قوم و مردمی صرفاً در بستر فرهنگ آن قوم، معنای واقعی و کامل خود را می‌یابد.

ارتباط چیزی نیست جز درک کردن دیگران و یا بیان مقصود. سخن گفتن و ارتباط گفتاری مطلوب آن است که هم خوب درک کنیم و هم بتوانیم مقاصد خود را خوب بیان کنیم و در بیان و یا درک مقاصد، شرط لازم شناخت فرهنگ افراد است.

از این اصل، می‌توان نتیجه گرفت که برای احتراز از وقوع مشاجرات لفظی، باید الفاظ را در همان معانیِ آشنا برای مخاطب استعمال کنیم نه در معنایی که مخاطب به جهت برخی تفاوتهای فرهنگی با آن آشنا نیست. قرآن کریم می‌فرماید: «و ما ارسلنا من رسول الاّ بلسان قومه لیبین لهم»[1] ما هیچ رسولی نفرستادیم مگر آنکه همزبان قومش بود تا مقصود خود را برای آنها بیان نماید. در آیات متعدد دیگر آمده است که زبان رسولان و انبیاء فصیح و بلیغ بوده است و زبان بلیغ؛ زبانی است که پیام را به صورتی آشکار و بدون ابهام و روان منتقل کند و مطابق با مقتضیات حال و مقام شنونده باشد. این امر نیاز به آشنایی با فرهنگ مخاطب دارد «ما علی الرسول الا البلاغ»[2] بر رسول وظیفه‌ای جز رساندن آشکار پیام نیست.

نحوه سخن گفتن افراد قرض‌دهنده گاه به گونه‌ای است که گویا از قرض دادن اکراه دارند، در صورتی که طبق آیاتِ متعدد قرآن، قرض‌الحسنه؛ قرضی است که از هر چیز قبیح؛ چه شرعی و چه عقلی به دور باشد. بنابراین لحن کلام در قرض‌الحسنه باید مطابق رضای خدا باشد، چرا که قرض‌دهنده در حقیقت به خدا قرض می‌دهد و با او که هرگز در پرداخت مال‌القرض تخلف نمی‌کند بلکه آن را به میزان مضاعف باز می‌گرداند معامله می‌کند. بنابراین باید به اندازه معرفت و محبتی که نسبت به خدا دارد به این معامله رغبت داشته باشد نه اکراه.

حسن استماع

به گواهی قرآن، یکی از ویژگی‌های بارز رسول خدا(ص) خوب شنیدن بود. از این‌رو منافقان ایشان را آزار می‌دادند و می‌گفتند: «محمد(ص) گوش است» زیرا حضرت به جهت لطف و رحمت، با دقت به سخنان آنان گوش فرا می‌دادند. و دروغگویان را زود رسوا نمی‌کردند و این به گمان آنها نشانه خوش‌باوری حضرت بود. خدای متعال فرمود: «قل اذن خیرلکم یؤمن بالله و یؤمن للمؤمنین و رحمة للذین امنوا منکم»[3] بگو در امری که خیر شما در آن است گوش هستم. او به خدا ایمان دارد و مؤمنان را تصدیق می‌کند و رحمتی برای اهل ایمانِ شماست.

در آیه ۱۸ سوره زمر، آنان را که نیکو به سخنان گوش فرا می‌دهند، بنده خویش خوانده و بدانان مژده داده است: «فبشر عباد الذین یستمعون القول فیتبعون احسنه اولئک الذین هدیهم الله و اولئک هم اولوالالباب»[4] پس مژده بده به بندگانم، آنان که نیکو سخن را می‌شنوند، آنگاه از نیکوترین آنان پیروی می‌کنند. آنان کسانی هستند که خدا هدایتشان کرده و آنان همان اندیشمندان هستند.

از مسئولان قرض‌الحسنه، معمولاً آن که با متقاضی وام در مورد علت تقاضای آن وام سخن می‌گوید، بیشتر در معرض ابتلا به عارضه سوء استماع است. کسی که سخنان را خوب می‌شنود، اطلاعات و پیام‌های مبادله شده را تقریباً به طور کامل دریافت می‌کند و گوینده را نیز به سخن گفتن تشویق می‌نماید.

اما چرا گوشِ بسیاری از مردم، به خوب شنیدن عادت نکرده است و چه عواملی موجب می‌شوند که ما سخنان را خوب نشنویم؟ برای پاسخ به این دو سؤال لازم است با پدیده شنیدن بیشتر آشنا شویم.

واژه سمع چنانچه محققان لغت‌شناس زبان عرب گفته‌اند چیزی جز ادراک مفاهیم اصوات نیست. در منطق قرآن هر کس که درک نکرده است، اساساً چیزی نشنیده است.

شنیدن خوب، زمانی محقق می‌شود که ما نسبت به انتخاب و استخراج اطلاعات مورد نظر، آمادگی و حساسیت کافی کسب کرده باشیم و اطلاعات مورد نیاز هم قبلاً مشخص شده باشد.

بسیاری ممکن است تصور کنند که شنونده خوب بودن و سخن مردم را خوب درک کردن، کار آسانی است، در صورتی که تا خودخواهی و خودمحوری مهار نشده باشد، ما از دیدن حق و شنیدنش ناتوانیم، چه رسد به آنکه بخواهیم آن را خوب بشنویم و از آن تبعیت کنیم. به علاوه کسی که درد فقر را نچشیده است چگونه می‌خواهد سخن فقیر و نیازمند را درک کند و با او همدردی نماید؟

رعایت عزت مراجعان

فقیر واقعی کسی نیست که جیبش خالی باشد بلکه فقیر واقعی و قابل ترحم؛ کسی است که دلش از ایمان به خدای غنی مطلق، بی‌بهره باشد. چنین فردی فقیر است هرچند که مالک تمام گنجهای عالم باشد. فقیر واقعی کسی نیست که در این دنیای مادی و گذرا مسکین و تنگدست است، فقیر واقعی کسی است که به تعبیر آیه ۸ سوره شریفه قارعه میزان و ترازوی عملش سبک باشد. بنابراین اگر کسی به نیازمندی قرض داد اما خود را در روز قیامت نیازمندتر از او ندید، در واقع قرض حسن نپرداخته است.

فقر اقتصادی و نیازهای مادی ضروری و اولیه زندگی، تغییراتی در جسم و روح افراد پدید می‌آورد که توجه به آنها برای ارتباط با آنان ضرورت دارد. امیرمؤمنان می‌فرماید: «**الفقر الموت الاکبر**»[5] فقر؛ مرگ بزرگتر است. شاید این تعبیر اشاره به این مطلب باشد که فقر؛ نوعی مرگ تدریجی است، به همین جهت از مرگ دفعی بزرگتر است و شاید چون فقر اقتصادی موجب از میان رفتن آبرو و شخصیت فقیر می‌شود و او را چه بسا ممکن است به تکدی و سؤال و کفر بکشاند، از مرگ طبیعی نیز بزرگ‌تر شمرده شده است.

نکته دیگری که از این حدیث می‌توان استنباط کرد آن است که بی‌نیاز کردن و رفع فقر، دمیدن روح حیات و زندگی به کالبد فرد و جامعه است. گویی ثروتمندان نیکوکار با انفاق در راه خدا با دم مسیحایی خود کاری می‌کنند که هیچ طبیبی نمی‌کند. پس قرض دادن مثل ارتباط برقرار کردن با بیماری است که چه بسا در حال احتضار است. پزشک مهربان اولاً به قدر نیاز دارو می‌دهد، ثانیاً در کار خویش عجله می‌کند، ثالثاً با مهربانی و امیدوارانه سخن می‌گوید نه آنکه زبانش همچون نیش مار و عقرب، جان و روح بیمار را بگزد. صندوقدار نیز اگر نمی‌تواند وام بپردازد اما می‌تواند با زبان خوش مراجعان را رد کند. قرآن کریم می‌فرماید: «**قول معروف و مغفرة خیر من صدقة یتبعها اذی**»[6] سخن نیکو و آمرزش، بهتر از صدقه‌ای است که به دنبالش آزاری باشد.

طبق آیاتِ متعدد قرآن، قرض‌الحسنه؛ قرضی است که از هر چیز قبیح؛ چه شرعی و چه عقلی به دور باشد. بنابراین لحن کلام در قرض‌الحسنه باید مطابق رضای خدا باشد، چرا که قرض‌دهنده در حقیقت به خدا قرض می‌دهد و با او که هرگز در پرداخت مال‌القرض تخلف نمی‌کند بلکه آن را به میزان مضاعف باز می‌گرداند معامله می‌کند

امیرمؤمنان می‌فرماید: «کسی را که قوت و روزیش را می‌طلبد، سرزنش و ملامت نکن که هر کس از روزیش محروم باشد گناهانش زیاد می‌شود. ای فرزندم! (امام حسن(ع)) فقیر؛ حقیر است، نه سخنش مسموع است نه مقام و موقعیتش شناخته شده. اگر فقیر، صادق باشد دروغگویش می‌نامند و اگر زاهد باشد جاهلش می‌خوانند. فرزندم! هر کس که گرفتار فقر شود دچسار چهار بلیه می‌گردد: ضعف یقین، نقصان عقل، شکنندگی در دین و کم‌حیایی در چهره. پس از فقر به خدا پناه می‌بریم. و نیز می‌فرماید: «**ان الفقر مذلة للنفس و مدهشة للعقل و جالب للهموم**»[7] فقر مایه ذلت نفس و سرگشتگی عقل و جلب غم و اندوه است.

بنابراین صندوقداران و همه اهل خیر و نیکی باید توجه داشته باشند که اگر بدون عذر موجه به متقاضی وام نپردازند چه بسا در افزایش گناه و خطای جامعه سهیم باشند. نباید آنان را حقیر بشمارند، باید سخنانشان را درست بشنوند و به مقام و شأنشان بی‌حرمتی روا ندارند و از نفرین افراد غمگین و ظلم به آنها به شدت حذر کنند که امیرمؤمنان می‌فرمایند: «**من کفارات الذنوب العظام اغاثة الملهوف و التنفیس عن المکروب**»[8] کفاره گناهان بزرگ دادرسی به ستمدیده و رفع غصه از غمگین است.

منابع:

۱. سوره ابراهیم، آیه ۴.
۲. سوره مائده، آیه ۹۹.
۳. سوره توبه، آیه ۶۱.
۴. سوره زمر، آیات ۱۷ و ۱۸.
۵. نهج‌البلاغه، حکمت ۱۶۳.
۶. سوره بقره، آیه ۲۶۳.
۷. غررالحکم و دررالکلم، ص ۳۶۵.
۸. نهج‌البلاغه، حکمت ۲۴.